

Vergaderjaar 1992-1993

21 893

Vaststelling van regels met betrekking tot verevening van pensioenrechten bij echtscheiding of scheiding van tafel en bed (Wet verevening pensioenrechten bij scheiding) en daarmee verband houdende wijzigingen in andere wetten

Nr. 8

NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET EINDVERSLAG

Ontvangen 25 januari 1993

1. Algemeen

Met erkentelijkheid hebben wij geconstateerd dat in het eindverslag in het algemeen met instemming is gereageerd op het gestelde in de memorie van antwoord en de nota van wijziging. Op de gestelde vragen en de gemaakte opmerkingen reageren wij als volgt.

De leden van de fracties van het CDA, de PvdA, de VVD en de SGP gingen nader in op het verband tussen het onderhavige wetsvoorstel en de wetsvoorstellen over limitering alimentatie (Kamerstukken Eerste Kamer, 1987-1988, 19 295 iuncto Kamerstukken Tweede Kamer 1990-1991, 22 170 (novelle)). Zij belichtten hierbij vooral de positie van de voor 27 november 1981 gescheiden vrouwen. Ook de fractieleden van Groen Links wezen op de positie van deze categorie vrouwen.

De leden van de CDA-fractie vestigden speciaal de aandacht op de categorie vrouwen die vóór 1981 zijn gescheiden en aan wie derhalve ingevolge het onderhavige voorstel geen recht op pensioenverrekening toekomt. Zij drongen in dit verband aan op een aanpassing van de limiteringsvoorstellen, in het bijzonder een aanpassing van artikel 1:157 B.W. Als wij deze leden goed begrijpen zouden zij het feit dat degene die (verlenging van) alimentatie claimt geen recht op pensioenverevening kan doen gelden, als mogelijke grond voor verdere alimentatieaanpakken daarin opgenomen willen zien. Ook de leden van de PvdA-fractie kwamen terug op het verband tussen pensioenverevening en de limiteringsvoorstellen inzake alimentatie. Zij vroegen de regering mogelijke oplossingsrichtingen te schetsen voor voornoemde categorie vrouwen, in concreto een mogelijke hardheidsclausule in haar reactie te betrekken.

Wij willen in de eerste plaats benadrukken dat ingevolge de *overgangsregeling van wetsvoorstel 22 170 (de novelle) op oude scheidingen*, dus ook op scheidingen die vóór 1981 zijn uitgesproken, het thans bestaande alimentatierecht van toepassing blijft. Daarbij staat het ter beoordeling van de rechter de onderhoudsbijdrage al dan niet aan een limiteringstermijn te binden en wordt een verzoek tot verlenging getoetst aan minder strikte criteria dan die ingevolge wetsvoorstel

19 295. Met de afwezigheid van een aanspraak op een deel van het ouderdomspensioen van de alimentatieplichtige kan rekening worden gehouden.

Op de eerbiedigende werking is één uitzondering gemaakt voor die gevallen waarin reeds 20 jaar of langer een onderhoudsbijdrage is betaald. Op verzoek van de alimentatieplichtige zal alsdan de uitkering worden ingetrokken. Aan deze regel is echter een hardheidsclausule – waarin opgenomen het redelijkheids- en billijkheids criterium van het nieuwe derde lid van art. 1:157 B.W. – verbonden, op grond waarvan verlenging alsnog mogelijk is.

Aan deze voorstellen heeft niet alleen de gedachte ten grondslag gelegen dat met de belangen van de groep oudere gescheiden vrouwen uiterst zorgvuldig dient te worden omgegaan, maar ook de overweging dat rekening dient te worden gehouden met de belangen van alimentatieplichtigen die reeds gedurende een zodanig lange tijd een onderhoudsbijdrage betalen dat van hen in het algemeen kan worden gezegd dat de verantwoordelijkheid tegenover de vroegere partner geacht kan worden te zijn geëindigd. In de hier bedoelde gevallen, waar geen recht op pensioenverevening ingevolge het onderhavige voorstel bestaat, is het derhalve niet wenselijk dat algemeen de regel zou gelden dat compensatie in de vorm van een alimentatievoorziening dient te worden geboden. In de scheidingssituaties die vóór 1981 liggen zijn veelal – juist ook vanwege de in artikel 1:153 B.W. opgenomen voorziening van het pensioenverweer – alimentatieregelingen getroffen waarbij het feit dat de alimentatieplichtige ex-echtgenoot een toekomstig recht heeft op ouderdomspensioen terwijl de andere dat niet had of in mindere mate, verdisconteerd was. Aldus is in een aantal gevallen reeds rekening gehouden met de omstandigheid dat toen aanspraken op pensioen niet voor verdeling in aanmerking kwamen. Een categorische benadering van de hierbedoelde situaties, die in het overgangsrecht van wetsvoorstel 22 170 tot uitdrukking zou worden gebracht, achten wij derhalve wenselijk noch nodig. Het billijkheids- en redelijkheids criterium vervat in de in de 20-jaarregel opgenomen hardheidsclausule, biedt de rechter de mogelijkheid om in een voorkomend geval het verweer van de alimentatiegerechtigde dat geen recht op pensioenverevening bestaat, mee te wegen, hetgeen afhankelijk van de overige omstandigheden zou kunnen resulteren in een verlenging van de alimentatieduur. Nog steeds lijkt het een billijke oplossing dat van geval tot geval een dergelijk verzoek om verlenging wordt getoetst aan voornoemd criterium. Niettemin zal de eerste ondergetekende zich bezinnen over de door de leden van de CDA-fractie gedane suggestie, voor zover betrekking hebbende op de gevallen van vóór 1981, om in de in de novelle inzake de limitering van alimentatie voorkomende hardheidsclausule de omstandigheid dat geen recht bestaat op pensioenverevening expliciet als factor op te nemen waarmede de rechter bij zijn afweging rekening dient te houden. Een standpuntbepaling hieromtrent zal de Kamer tijdig vóór de gezamenlijke behandeling van de onderhavige wetsvoorstellen bereiken.

De leden van de fracties van het CDA, de PvdA, de VVD en de SGP gingen wederom in op de overgangsbepaling van artikel 11, krachtens welke bij een scheiding na de inwerkingtreding van de voorgestelde regeling, terwijl voordien reeds huwelijkse voorwaarden zijn gemaakt, verevening plaatsvindt tenzij de aard van het huwelijksgoederenstelsel zich daartegen verzet en tenzij partijen anders waren overeengekomen. Deze leden plaatsten vraagtekens bij ons betoog dat met het oog op de rechtzekerheid en ook om praktische redenen het in artikel 11 voorgestelde stelsel de voorkeur verdient. Zij achtten het zeer wel mogelijk dat in gevallen van koude uitsluiting (en juist om die gevallen gaat het in deze discussie) destijds, toen de huwelijkse voorwaarden waren

opgesteld, van een welbewuste keuze om ook pensioenverevening uit te sluiten, helemaal geen sprake was geweest, ook niet wanneer die voorwaarden na 1981 overeen waren gekomen. Opnieuw werd daarbij door sommige van deze leden verwezen naar de suggestie van de Nederlandse Orde van Advocaten om voor deze gevallen te bepalen dat verevening zal plaatsvinden tenzij anders was overeengekomen, terwijl de leden van de fractie van de VVD en de SGP zich in dit verband afvroegen of het niet de voorkeur zou verdienen, van het wettelijk stelsel afwijkende contractuele afspraken alleen mogelijk te maken in het kader van een echtscheidingsconvenant en niet al eerder bij huwelijkse voorwaarden. Laatstgenoemde leden vroegen tevens of «harde» praktijkgegevens bekend zijn.

Om met dit laatste te beginnen, het gaat in deze discussie zoals gezegd alleen om de gevallen waarin vóór de inwerkingtreding van het onderhavige voorstel bij huwelijkse voorwaarden de zogenaamde «koude uitsluiting» is overeengekomen. Het percentage huwelijken onder huwelijkse voorwaarden bedraagt ongeveer 23%. De «koude uitsluiting» wordt aangetroffen in ongeveer 30% van de gevallen waarin huwelijkse voorwaarden worden overeengekomen. Het gaat derhalve ten hoogste om ongeveer 7% van alle echtscheidingen. Hoe vaak in die gevallen de uitsluiting van pensioenverevening of -verrekening geen welbewuste keuze van de echtgenoten is geweest, is niet bekend. De Hoge Raad heeft niettemin in zijn in de memorie van antwoord (p. 30) al aangehaalde arrest van 5 oktober 1990, NJ 1991, 576, geoordeeld dat het hier om een «veel voorkomend type» huwelijkse voorwaarden gaat en, met verwijzing ook naar het onderhavige wetsvoorstel, voor een terughoudende opstelling gekozen, inhoudende dat in het berechte geval voor doorbreking van de uitsluitingsregel geen plaats was.

Wij hebben het probleem dat partijen zich niet altijd ten volle realiseren wat de gevolgen zijn van bepaalde huwelijkse voorwaarden, bij de opstelling van dit wetsvoorstel onderkend door te bepalen dat het in de toekomst niet voldoende is, het in huwelijkse voorwaarden te laten bij een zogenaamde «koude uitsluiting». Afwijking van het wettelijk regime kan alleen uitdrukkelijk geschieden. Dat lijkt een redelijk systeem wanneer eenmaal, en vanaf het moment dat, een wettelijke regeling voor de pensioenverevening in werking treedt. Men weet dan waar men aan toe is en bij de opstelling van huwelijkse voorwaarden kan daarmee dan rekening worden gehouden.

Het gaat ons echter te ver dat systeem ook te laten gelden voor huwelijkse voorwaarden van vóór die inwerkingtreding. Sinds 5 oktober 1990 tot die inwerkingtreding kunnen en, naar men mag aannemen, zullen notarissen met het genoemde arrest voldoende rekening houden, zodat bij sedertdien tot stand gekomen huwelijkse voorwaarden het probleem zich niet meer voordoet. Voor deze groep van gevallen lijkt terugwerkende kracht in ieder geval niet nodig.

Met betrekking tot de oudere huwelijkse voorwaarden hebben wij er al eerder op gewezen dat sinds 1981 in de literatuur de heersende opvatting steeds is geweest dat koude uitsluiting impliceert dat geen pensioenverrekening plaatsvindt, zodat het meergenoemde arrest in notariële kringen niet als een grote verrassing kon worden beschouwd. Komt het in gevallen van koude uitsluiting (bij huwelijkse voorwaarden, hetgeen wil zeggen dat beide partijen in ieder geval een notaris hebben gehad die hen kon en diende te adviseren) tot een echtscheiding voordat de onderhavige regeling in werking treedt, dan zal in beginsel, ingevolge het arrest van 5 oktober 1990, geen recht op pensioenverevening bestaan. Het komt ons tegenover deze groep van gevallen niet billijk, en veeleer willekeurig voor om bij even oude huwelijkse voorwaarden weer wél een recht op pensioenverevening toe te kennen enkel en alleen op grond van de toevallige omstandigheid dat de echtscheiding plaatsvindt

ná de inwerkingtreding van de wettelijke regeling.

Daarnaast geldt het voor ons zwaarwegende argument tegen openbreking dat deze terugwerkende kracht de rechtzekerheid in een belangrijke groep van gevallen ernstig zou aantasten, en dit te meer aangezien en naarmate het om oudere gevallen gaat. Vaak zijn, juist vanwege de bewuste uitsluiting, allang andere voorzieningen getroffen die niet meer terug te draaien zijn. In navolging van de Hoge Raad in zijn geciteerde arrest wijzen wij er voorts nog een keer op dat de behoefte aan deze zware ingreep in het huwelijksgoederenrecht wordt beperkt door het feit dat de rechter de mogelijkheid heeft om bij het toekennen van levensonderhoud als bedoeld in artikel 1:157 B.W. rekening te houden met de nadelige gevolgen van het overeengekomen regime. Ten slotte blijft het mogelijk (ook de Hoge Raad erkent dit uitdrukkelijk) dat op grond van zeer specifieke omstandigheden, dus andere dan welke zich voordeden in het in wezen veel voorkomend geval dat berecht werd in het meergenoemde arrest, door de rechter op grond van de redelijkheid en de billijkheid (art. 6:2, 6:248 B.W.) bepalingen in huwelijkse voorwaarden toch terzijde worden gesteld. Die mogelijkheid wordt ook door het voorgestelde artikel 11 intact gelaten.

Op grond van deze argumenten menen wij dat aan de voorgestelde redactie moet worden vastgehouden.

Overigens is de in het wetsvoorstel gebezigde formulering letterlijk ontleend aan het door de aan het woord zijnde leden bedoelde advies van de Nederlandse Orde van Advocaten. Op blz. 6 daarvan staat dat de Algemene Raad «in ieder geval» aan een dergelijke, al eerder door Schoordijk voorgestelde, formulering denkt; de nog verdergaande regeling waaraan de aan het woord zijnde leden refereren, acht deze Algemene Raad weliswaar eveneens «denkbaar», maar hij spreekt daarvoor geen duidelijke voorkeur uit.

De suggestie om van het wettelijk stelsel afwijkende contractuele afspraken alleen mogelijk te maken in het kader van een echtscheidingsconvenant en niet al eerder bij huwelijkse voorwaarden, doet naar onze mening onvoldoende recht aan het feit dat om allerlei redenen ook al veel eerder dan pas bij echtscheiding behoefte kan bestaan aan uitsluiting van pensioenverevening, in het kader van een algehele regeling van de vermogensrechtelijke betrekkingen van partijen. Overname van de suggestie zou op gespannen voet staan met het karakter van aanvullend recht dat wij aan de regeling hebben willen geven. Ook in dat opzicht zijn er verschillen met alimentatie waar, de leden van de fractie van de SGP wijzen daar terecht op, verdergaande beperkingen van de contractsvrijheid bestaan. Die verschillen vinden hun grond in de al eerder besproken belangrijke verschillen tussen alimentatie en pensioenverevening.

De leden van de CDA-fractie informeerden naar de stand van zaken van het overleg met de Staatssecretaris van Financiën over de fiscale behandeling van kosten van verevening van pensioenrechten.

Naar aanleiding van deze vraag merken wij het volgende op. De Staatssecretaris van Financiën heeft kennis genomen van de regels met betrekking tot de verevening van pensioenrechten bij echtscheiding of scheiding van tafel en bed zoals deze bij het onderhavige wetsvoorstel tot stand zullen komen. Gelet op de wijze waarop volgens die regels de mogelijkheid wordt gecreëerd kosten die het uitvoeringsorgaan op grond van het bepaalde in het voorgestelde artikel 6 in rekening mag brengen, af te boeken van de pensioenrechten, heeft de Staatssecretaris van Financiën ons bericht dat daaraan noch voor het pensioenfonds noch voor belanghebbenden fiscale gevolgen behoeven te worden verbonden.

De leden van de fractie van het CDA vroegen op welke wijze de vereveningsgerechtigde in geval van waarde-overdracht te weten komt bij welke pensioenuitvoerder te zijner tijd de aanspraak geldend gemaakt moet worden.

Het wetsvoorstel tot wijziging van de Pensioen- en spaarfondsenwet (eerste fase pensioennota), waarin het recht op waarde-overdracht wordt geregeld, ligt thans ter advisering bij de Raad van State. In dat wetsvoorstel is bepaald dat met het oog op waarde-overdracht bij algemene maatregel van bestuur reken- en procedureregels worden gesteld. Informatieverstrekking aan de gerechtigden ten tijde van de waarde-overdracht is onderdeel van die procedureregels. Daarbij zal worden opgenomen een verplichting voor de nieuwe pensioenuitvoerder tot het aan de vereveningsgerechtigde verstrekken van een opgave van de aanspraken. Indien het wetsvoorstel eerste fase pensioennota niet tijdig tot wet verheven zou worden, kan tijdelijk een dergelijk informatievoorschrift worden getroffen op grond van het vierde lid van artikel 7 van het voorliggende wetsvoorstel.

Op de vraag van de leden van de CDA-fractie met betrekking tot mogelijke verdiscontering van de voor-huwelijkse pensioenopbouw zal elders in het algemeen gedeelte van deze nota nader worden ingegaan.

De leden van de CDA-fractie hadden met belangstelling kennis genomen van de argumenten – gegeven in de memorie van antwoord – tegen een nadere invulling van de weigeringsgronden voor het uitvoeringsorgaan, bij conversie. Dat had bij hen de vraag opgeroepen of toch een nadere bemiddeling niet zou kunnen worden gevonden in de bepaling dat alleen niet met het doel in verhouding staande extra kosten van het uitvoeringsorgaan de weigeringsgrond kunnen vormen. De leden van de fractie van de PvdA waren vooralsnog niet overtuigd door de evenbedoelde argumenten. In eerste instantie dienen betrokkenen de zekerheid te hebben dat de door hen gekozen systematiek wordt uitgevoerd. Ook de pensioeninstanties zouden gebaat kunnen zijn met meer duidelijkheid over de weigeringsgronden, aldus die leden.

Wij hebben begrip voor hetgeen door de leden van de fracties van het CDA en de PvdA over deze kwestie naar voren wordt gebracht. Niettemin zijn wij toch geneigd vast te houden aan onze in de memorie van antwoord gegeven argumenten om in de wet geen gronden op te nemen op basis waarvan de pensioenuitvoerders hun instemming aan verzoeken om conversie zouden mogen onthouden. Uitgaande van de veronderstelling dat conversie door middel van daarop toegeneden actuariële berekeningswijzen voor de pensioeninstanties in beginsel financieel neutraal zal kunnen worden uitgevoerd, verwachten wij overigens dat die instanties in meerderheid hun instemming aan conversie niet zullen onthouden. Dit zo zijnde, zal een «weigeraar» a fortiori genoopt zijn goede motieven aan te voeren voor een weigering.

De leden van de CDA-fractie brachten een aantal knelpunten ter sprake die betrekking hebben op de aan pensioenverzekeraars opgedragen uitvoeringstaken, verwoord in de brief van 17 september 1992 van de Vereniging van Bedrijfspensioenfondsen, de Nederlandse Vereniging van Levensverzekeraars en de Stichting voor Ondernemingspensioenfondsen.

Hun eerste opmerking betrof artikel 10 van het wetsvoorstel. Hierop zal hierna bij het onderdeel 2., Artikelen, worden ingegaan.

Hun tweede opmerking betrof de ingevolge de artikelen 4 en 5 van het wetsvoorstel gegeven mogelijkheden van afwijking van de «standaard-vereveningsmethode». Ook de leden van de PvdA-fractie besteedden hieraan aandacht. De leden van de CDA-fractie wezen er op dat uit de artikelen 4 en 5 blijkt, dat het de bedoeling is, dat de huwelijkse

voorwaarden of de met het oog op de scheiding gesloten overeenkomst, waarin de afwijkende regeling is neergelegd, aan de pensioenuitvoerder wordt overgelegd. Nu indiening van het formulier voorwaarde is voor het ontstaan van het recht op uitbetaling moet ook de afwijkende regeling daarop worden vermeld. Door ondertekening en indiening van het formulier verklaren de echtgenoten dat de afwijkende afspraak is gebaseerd op de huwelijksvoorwaarden dan wel een nadere overeenkomst. Voor de interpretatie van de gemaakte afspraak behoeft de pensioenuitvoerder zich uitsluitend te baseren op hetgeen de echtgenoten in het formulier hebben verklaard en wordt de privacy zoveel mogelijk beschermd. De artikelen 4 en 5 zouden daarom volgens de pensioenuitvoerders moeten worden aangepast, zo merken de leden van de CDA-fractie op. Ook de leden van de PvdA-fractie wezen op de voorkeur van de pensioenuitvoerders voor een ingevuld formulier boven kopieën van huwelijksvoorwaarden of echtscheidingsconvenant.

Naar aanleiding hiervan wordt het volgende opgemerkt. Ingevolge artikel 2, tweede lid, behoeft slechts een der echtgenoten het formulier in te dienen, teneinde te bewerkstelligen dat in zoveel mogelijk gevallen melding plaatsvindt. Geen vereiste is dat de andere echtgenoot het formulier ondertekent. Indiening van het formulier is een constitutief vereiste voor het ontstaan van het recht op uitkering van de vereveningsgerechtigde jegens de pensioenuitvoerder. Afwijking van de hoofdregel van verevening ingevolge artikel 4 moeten de echtgenoten samen zijn overeengekomen of bij de scheiding overeenkomen. Zulks blijkt alleen uit de akte van huwelijksvoorwaarden of het echtscheidingsconvenant. Het is niet voldoende hier af te gaan op een ingevuld formulier. Als deze akte niet tijdig wordt overgelegd, maar wel het formulier, vindt dan ook de hoofdregel van verevening toepassing. Voorts behoren de pensioenuitvoerders te beschikken over de overeenkomst teneinde uit eerste hand te kunnen lezen wat partijen precies zijn overeengekomen. In artikel 5 is bepaald, dat indien gekozen wordt voor conversie, het bepaalde in artikel 2, tweede tot en met zesde lid, buiten beschouwing blijft. In artikel 5 wordt derhalve zelfs het formulier vervangen door de overeenkomst tussen de echtgenoten. Indien een der echtgenoten toch reeds het formulier heeft ingediend, verliest dat zijn betekenis zodra de overeenkomst, waarin conversie is overeengekomen, wordt overgelegd.

Uit een en ander is te concluderen, dat overlegging van de overeenkomst, waarin een afwijking van de hoofdregel wordt overeengekomen, niet vervangen kan worden door de vermelding van de inhoud daarvan op het in artikel 2, tweede lid, bedoelde formulier.

De derde opmerking van de pensioenverzekeraars die door de leden van de CDA-fractie onder de aandacht werd gebracht, betrof de indexering van het recht op uitbetaling. Is hetgeen de pensioenverzekeraars hierover onder punt 3 stelden juist?

Hiermee hangt nauw samen de vraag van de leden van de fractie van de PvdA naar aanleiding van het gestelde op de bladzijden 12 en 13 van de memorie van antwoord, of het niet de voorkeur zou verdienen de bedoelde wijze van indexeren in de wet zelf vast te leggen.

In de memorie van antwoord zijn enkele voorbeelden gegeven van reglementair vastgelegde methodieken van verhoging of verlaging van pensioenaanspraken die doorwerken in het deel van het te verevenen pensioen, waarop de vereveningsgerechtigde recht heeft. Een dergelijke doorwerking vloeit voort uit de in artikel 3, eerste lid, onderdeel b, gestelde fictie. Op grond van die fictie staat evenzeer vast, dat voor de vereveningsgerechtigde een recht op uitbetaling van pensioen ontstaat gebaseerd op een tijdsevenredige aanspraak. Voorts kan er inderdaad in het algemeen van worden uitgegaan, dat de verhoging of verlaging van het bedrag dat voortvloeit uit artikel 3, eerste lid, is afgestemd op een in

een concreet geval geldende verhogings- of verlagingsmethodiek in de desbetreffende pensioenregeling. Uit dat lid volgt dat de individuele verhogingen uit hoofde van bijvoorbeeld een bevordering niet doorberekend worden in het desbetreffende deel.

De leden van de fractie van de PvdA waren met de regering van mening dat de pensioenuitvoerders een belangrijke taak in de onderhavige wettelijke regeling krijgen toebedeeld. Zij achtten dit des te meer reden goed inzicht te krijgen in de kosten die de uitvoerders kunnen verhalen op de vereveningsgerechtigde en -plichtige. Graag zouden zij enige indicatie van de te maken kosten willen zien. Mocht op enig moment blijken dat zich op dit punt problemen voordoen dan kunnen regels worden gesteld met betrekking tot de kosten van verevening. Zou de regering willen overwegen reeds nu enige regels met betrekking tot de kosten van verevening te stellen? De leden van de VVD-fractie bleven van mening dat de kosten van verevening niet ten laste behoorden te worden gebracht van de ex-partners. Het kon er bij deze leden niet in dat hiermee zulke hoge kosten gepaard zouden gaan dat deze niet uit de reserve/winsten bekostigd zouden kunnen worden. Zelfs de regering is van mening dat de pensioenfondsen ruim in hun jasje steken anders zou de regering toch niet willen overgaan tot, in de bewoording van die leden, afroming, aldus de leden van de VVD-fractie.

In de memorie van antwoord, blz. 27, onder VI, hebben wij opgemerkt dat een rechtvaardiging voor het doorberekenen van kosten is gelegen in het feit dat deze voortvloeien uit ontwikkelingen en besluiten in de privé-sfeer die niet dienen te worden afgewenteld op de solidariteit (de overige deelnemers) van een pensioenfonds. Wij onderschrijven de tegengestelde opvatting van de leden van de VVD-fractie hierover dan ook niet. Dat «de pensioenfondsen ruim in hun jasje steken» kunnen wij overigens niet zien als een houdbare motivering voor die opvatting. Al daarom niet, omdat zulks, ook al zou daarvan bij een aantal fondsen op enig tijdstip sprake zijn, geen onveranderlijk gegeven hoeft te zijn en de voorgestelde regeling van pensioenverevening bedoeld is om voor een periode te gelden. Bovendien zijn er ook ruim 20 000 rechtstreeks verzekerde regelingen die worden uitgevoerd door een verzekeraar en waar in het geheel geen fonds aan de orde is.

Het is niet eenvoudig nu een betrouwbare indicatie te geven van de kosten van een pensioenverevening. Zoals vermeld in de hiervoor al aangegeven plaats in de memorie van antwoord, heeft overleg met de pensioenuitvoerders uitgewezen dat zij ervan uitgaan dat het eerste lid van artikel 6 hen een bevoegdheid geeft, die zij naar verwachting niet zó zullen aanwenden dat alle feitelijke kosten in rekening worden gebracht. Wij achten het wenselijk de kostenontwikkelingen nauwgezet te volgen.

De leden van de fractie van de PvdA en de GPV gingen nader in op de mogelijkheid van conversie.

De leden van de PvdA-fractie konden de keuze voor conversie per de datum van echtscheiding en het daarmee vervallen van de mogelijkheid om bij scheiding van tafel en bed over te gaan tot conversie billijken. Die leden vroegen wel of bepaalde groepen hiervan eventueel nadeel zouden kunnen ondervinden en vroegen de regering na te gaan in welke situaties er nadeel zou kunnen optreden.

Naar aanleiding hiervan kan worden opgemerkt, dat het aantal scheidingen van tafel en bed slechts ongeveer 2% uitmaakt van het totaal aantal scheidingen. In zijn algemeenheid kan worden gesteld dat de behoefte aan conversie niet is te voorzien. Er zijn voorts aan conversie, zoals uiteengezet op bladzijde 22 van de memorie van antwoord, voordelen en nadelen verbonden. Als voordeel van conversie wordt onder meer genoemd, dat de band tussen de echtgenoten definitief is

verbroken. Dit voordeel geldt niet bij scheiding van tafel en bed. In dat geval wordt juist niet de band tussen de echtgenoten verbroken geacht; het huwelijk blijft bestaan en het nabestaandenpensioen wordt verder opgebouwd. Als tweede voordeel van conversie wordt in de memorie van antwoord genoemd, dat de vereveningsgerechtigde exact de datum van het eigen ouderdompensioen kent en niet afhankelijk is van een keuze van ingang van pensioen van de vereveningsplichtige. Dit voordeel is inderdaad niet aanwezig. Het ontbreken van bedoeld voordeel is echter niet als nadeel aan te merken aangezien de hoofdregel voor pensioenverevening toepassing vindt. Ook het ontbreken van het derde in de memorie van antwoord genoemde voordeel is niet zonder meer als nadeel te beschouwen, daar affinanciering van het deel van het ouderdompensioen – in tegenstelling tot bij reserve-overdracht – mogelijk blijft. Gelet op een en ander is de conclusie, dat als er al sprake zou kunnen zijn van nadeel, thans geen bepaalde situaties zijn aan te wijzen, waarin nadeel zou optreden. In elk geval is te stellen, dat het voor de pensioenuitvoerders administratief lastig zou zijn indien naast conversie er toch nog nabestaandenpensioen zou worden opgebouwd. In geval van herstel van het volledige huwelijk, hetgeen toch een achterliggende gedachte bij scheiding van tafel en bed is, zou voorts ook de oorspronkelijke pensioensituatie moeten worden hersteld, hetgeen eenvoudiger is ingeval de hoofdregel van verevening is toegepast dan ingeval van conversie.

De leden van de GPV-fractie bleven bezwaren houden tegen de voorgestelde conversie-regeling. Deze leden konden wel begrip opbrengen voor het feit dat de regering geen nadere aanduiding wil geven van mogelijke weigeringsgronden. Zij vroegen of de hiervoor gebruikte argumenten ook geen aanwijzing vormen voor de geringe betekenis welke deze mogelijkheid in de praktijk zal hebben. Zij verbonden hieraan de vraag of het dan niet beter is de mogelijkheid van conversie, die op gespannen voet staat met het karakter van het ouderdompensioen, uit de wet te laten. Als antwoord op die vragen wordt het volgende opgemerkt. Bij de toezegging omtrent pensioen van de werkgever aan de werknemer is naast de beloningsdoelstelling sprake van een verzorgingsdoelstelling. Als er sprake is van een huwelijk dient het ingegane pensioen van de werknemer ter verzorging van beide echtgenoten. Als hoofdregel van pensioenverevening is bepaald, dat in geval van scheiding een deel van het ouderdompensioen bij ingang daarvan moet worden uitgekeerd aan de vereveningsgerechtigde. Deze regel strookt met bedoelde doelstelling. Indien elk der echtgenoten een eigen inkomen had en een eigen pensioen heeft opgebouwd, zal die regel voor hen beiden gelden. Indien nu de reserve voor het aan de vereveningsgerechtigde toekomende deel van het ouderdompensioen wordt omgezet in een ouderdompensioen op diens eigen leven wordt aan die verzorgingsdoelstelling evenzeer recht gedaan. De regering is derhalve niet van mening, dat conversie op gespannen voet staat met het karakter van pensioen. Inderdaad is overigens niet te voorzien in hoeveel gevallen gebruik zal worden gemaakt van conversie. Gelet op het voordeel van conversie, dat de band tussen de echtgenoten althans wat pensioen betreft volledig verbroken kan worden, wil de regering deze mogelijkheid van afwijking van de hoofdregel van pensioenverevening uitdrukkelijk handhaven.

De leden van de PvdA-fractie bleven het twijfelachtig vinden dat binnen twee jaar aan de pensioeninstanties mededeling moet worden gedaan met betrekking tot de rechtstreekse vordering op het uitvoeringsorgaan. Zou hier geen oplossing gevonden kunnen worden door de termijn waarbinnen mededeling moet worden gedaan te verlengen in die gevallen waarin zich een «nieuw feit» voordoet? Te denken valt daarbij

aan de situatie dat pas na twee jaar blijkt dat er meerdere pensioenaanspraken bestaan. Het kwam deze leden voor dat met name in die gevallen waarin al geruime tijd vóór de echtscheiding niet feitelijk werd samengeleefd door echtelieden zich «nieuwe feiten» kunnen voordoen.

Wij zijn van mening dat aan de voorgestelde termijn moet worden vastgehouden. Zoals opgemerkt in de memorie van antwoord, moet ook het belang van de pensioenuitvoerders hierbij in het oog worden gehouden. In het algemeen zal de termijn van twee jaar ruim voldoende zijn. Indien de verhouding tussen de echtgenoten zodanig is dat binnen twee jaar de melding niet kan worden gedaan, doordat de echtgenoot of de rechtshulpverleners niet goed op de hoogte zijn van alle aanspraken, is dat, hoezeer te betreuren, een probleem in de sfeer van de echtgenoten dat niet aan de pensioenuitvoerders moet kunnen worden tegengeworpen. Daarbij moet worden bedacht dat, ook al ontstaat geen rechtstreekse vordering op het uitvoeringsorgaan, de echtgenoten toch onderling vereveningsplichtig zijn. Overigens staat de voorgestelde termijn er niet aan in de weg dat in zeer bijzondere gevallen het uitvoeringsorgaan een termijnoverschrijding geëxcuseerd zal kunnen achten. Wij verwijzen naar hetgeen wij hierover in de memorie van antwoord (p. 25) hebben opgemerkt. Uit een oogpunt van het belang van een ordelijke gang van zaken is het evenwel noodzakelijk een termijn te stellen die, zoals al opgemerkt, normaliter ruim voldoende zal zijn.

De leden van de VVD-fractie constateerden dat hun bijdrage aan het voorlopig verslag slechts fragmentarisch in de memorie van antwoord is terug te vinden. Zulks wekte de indruk dat deze leden een aantal onderdelen, waar andere fracties wel met name worden genoemd, eenvoudig over het hoofd hadden gezien. De leden van de VVD-fractie betreurden dit. In de beantwoording door het betrokken ministerie zou, aldus deze leden, weerspiegeld dienen te worden wat de onderscheiden fracties inhoudelijk naar voren hadden gebracht. Zij meenden zich te herinneren dat de bijdragen van de diverse fracties meestal letterlijk dan wel samengevat worden weergegeven en zij zouden het op prijs stellen indien deze goede gewoonte in ere zou worden hersteld.

Wij hebben bij onze beantwoording van de vele vragen gesteld in het voorlopig verslag aan de inbreng van elke fractie zorgvuldig aandacht besteed. Om de leesbaarheid van de memorie van antwoord als geheel te bevorderen en bovendien de memorie niet al te zeer te laten uitdijen hebben wij er voor gekozen de diverse vragen waar mogelijk te bundelen. Dit bracht noodzakelijkerwijs met zich dat de vragen van de verschillende fracties niet altijd letterlijk zijn herhaald, dat soms vragen van verschillende fracties tezamen zijn samengevat en dat de vragen van de fracties niet altijd en bloc zijn beantwoord. Bij de weergave van de desbetreffende vraag is steeds aangegeven welke fracties terzake informatie vroegen. Indien bij een bepaalde vraag een fractie ten onrechte niet zou zijn genoemd, dan is dit abusievelijk geschied.

De leden van de VVD-fractie vroegen zich af waarom zoveel bewindslieden hadden meeondertekend. Deze bal ligt toch duidelijk bij het Ministerie van Justitie, zo oordeelden deze leden.

Het onderhavige wetsvoorstel is ondertekend door de Staatssecretaris van Justitie, de Minister van Binnenlandse Zaken, de Minister van Defensie en de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, omdat het voorstel al deze ministeries regardeert. Het Ministerie van Justitie is primair betrokken, omdat het wetsvoorstel de regeling bevat van een privaatrechtelijk vorderingsrecht dat direct verband houdt met het huwelijk. Genoemde andere ministeries zijn hierbij betrokken omdat het voorstel rechtstreeks effect heeft op de pensioenregelingen die deze ministeries aangaan.

De leden van de VVD-fractie gingen wederom in op de vraag of voor afwijking of uitsluiting van de wettelijke regeling de tussenkomst van een notaris dan wel van een advocaat dient te worden ingeroepen. De in dit opzicht in het wetsvoorstel aangebrachte wijziging, welke inhoudt dat buiten een scheidingssituatie steeds een notariële akte vereist zal zijn, terwijl in een scheidingssituatie een echtscheidingsconvenant voldoende is, achtten deze leden een stap vooruit, maar zij wilden toch verder onderbouwd zien dat met name de vrouw in dit opzicht bij een advocaat in goede handen is, waarbij zij in het bijzonder wezen op het voordeel van de notariële akte dat deze altijd is «terug te vinden».

Een belangrijk voordeel, vanuit een oogpunt van overzichtelijkheid en hanteerbaarheid van wettelijke regelingen, van de genoemde door ons nu voorgestelde tussenoplossing is, dat deze geheel spoort met hetgeen geldt voor huwelijkse voorwaarden. Er zijn, ook bij nadere beschouwing, naar onze mening geen goede redenen om voor het onderhavige wetsvoorstel aan een ander regime te denken dan het regime dat in dit opzicht geldt voor huwelijkse voorwaarden. Het belang van de materie is van een vergelijkbare orde. Indien, blijkens artikel 1:100 B.W., de wetgever het voor huwelijkse voorwaarden aanvaardbaar acht dat deze in een echtscheidingssituatie eventueel ook bij echtscheidingsconvenant, dus zonder de tussenkomst van een notaris, worden gewijzigd, moet voor afwijking of uitsluiting van het wettelijk stelsel inzake pensioenverevening naar onze mening hetzelfde gelden. Het gaat in dit geval vooral om het belang van voorlichting en informatie, en in dat opzicht menen wij dat de belangen van in het bijzonder de vrouw ook bij een advocaat in goede handen zijn. De dagtekening staat ook bij een echtscheidingsconvenant wel vast, daar men ervan uit kan gaan dat de advocaat of de betrokken advocaten ervoor zal (zullen) zorgen dat het convenant ook wordt gedateerd. Aan registratie tenslotte bestaat in dit geval naar onze mening vanuit het gezichtspunt van bescherming van met name de vrouw weinig behoefte. Registratie is vooral van belang wanneer ook rechten van derden in het geding zijn. Dat zal zich bij pensioenverevening niet gauw voordoen. Het terugvinden van het convenant zal in een scheidingssituatie niet gauw een probleem zijn. Het convenant is juist met het oog op, en doorgaans ook pas ten tijde van, de scheiding opgesteld. Het is niet aannemelijk dat deze akte of een afschrift ervan als het erop aan komt, en dat is al het geval binnen twee jaar na de scheiding, niet overgelegd zou kunnen worden. Al met al achten wij het voorgestelde stelsel alleszins acceptabel.

De leden van de CDA-fractie en de VVD-fractie besteedden nadere aandacht aan de voorhuwelijkse pensioenopbouw en een mogelijke verdiscontering daarvan. De leden van de CDA-fractie leek zulks redelijk in verband met het feit dat bij de verevening carrièrestijgingen die vaak nog wel zijn terug te voeren op een gezamenlijke inspanning niet verdisconteerd worden. De leden van de VVD-fractie spitsten hun betoog toe op de vrouwen die reeds voor het huwelijk met de betrokken man hadden samengewoond. Naar hun mening zou wettelijk moeten worden geregeld dat (tenminste) de voorhuwelijkse samenwoningsjaren voor de verevening meetellen. De mogelijkheid zulks overeen te komen, waarin het wetsvoorstel thans voorziet, achtten zij niet voldoende; zij vreesden eindeloze discussie. Naar de mening van deze leden heeft de problematiek van de voorhuwelijkse samenlevingsvormen niets te maken met andere niet-huwelijkse samenlevingsvormen die niet gevolgd worden door een huwelijk. Voor de eventuele volgende vrouw worden toch wel de voor haar niet-huwelijkse jaren meegerekend, aldus deze leden.

Het wetsvoorstel voorziet in verevening van die ouderdomspensioenrechten die tijdens het huwelijk zijn opgebouwd. De verdeling dient in beginsel bij helfte plaats te vinden. Dit betekent dat voor de eventuele

volgende vrouw alleen die pensioenrechten worden verevend die tijdens haar huwelijk met de vereveningsplichtige zijn opgebouwd. De voor haar niet-huwelijkse jaren worden derhalve voor haar niet meegerekend. Het wetsvoorstel maakt het uitdrukkelijk mogelijk dat partijen overeenkomen dat niet alleen over de huwelijkse periode maar ook over de voor-huwelijkse periode, die bijvoorbeeld kan worden beperkt tot de voor-huwelijkse samenlevingsperiode, wordt verevend. Het voert echter naar onze mening te ver deze mogelijkheid thans tot regel, tot uitgangspunt, te verheffen. Wij verwijzen naar hetgeen wij in de memorie van antwoord (p.10) hierover opmerkten. Of en in hoeverre een wettelijke regeling als gesuggereerd door de leden van de VVD-fractie in de toekomst wenselijk zal zijn, zal, zoals ook in de memorie van antwoord (p.3-4) is opgemerkt, nader worden bezien in het kader van de ruimere problematiek van de behandeling van de verschillende leefvormen in de wetgeving. Ten behoeve van een kabinetsstandpunt met betrekking tot het advies van de Commissie voor de toetsing van wetgevingsprojecten (de Toetsingscommissie) over deze problematiek (22 300-VI, nr. 36) vindt thans nader onderzoek plaats; een en ander is toegelicht bij brief van de Minister van Justitie aan de Voorzitter van de Tweede kamer der Staten-Generaal van 16 juli 1992 (Kamerstukken Tweede Kamer, 1991-1992, 22 700, nr. 1).

De leden van de fractie van de VVD, de SGP en het GPV legden de vraag voor waarom het nabestaandenpensioen bij de verevening buiten beschouwing wordt gelaten. De leden van de fractie van de SGP en het GPV vroegen of het buiten de verevening laten van het nabestaandenpensioen er niet toe leidt dat in de praktijk de vereveningsgerechtigde structureel een groter aandeel krijgt dan de vereveningsplichtige. De leden van de GPV-fractie vroegen of het niet inconsequent is bij de regeling van de conversie aanspraken op nabestaandenpensioen wel te betrekken. De leden van de VVD-fractie vroegen waarom de ex-partner geen recht zou hebben op een deel van het nabestaandenpensioen, daar voor de betrokkene de pensioenuitkering vervalt bij overlijden van de ex-partner.

Het buiten beschouwing laten van het nabestaandenpensioen is zowel op praktische als op principiële overwegingen gestoeld. De hoofdregel van uitbetaling aan elk der ex-echtgenoten van de helft van het tijdens het huwelijk opgebouwde pensioen is niet te realiseren ten aanzien van nabestaandenpensioen dat per definitie eerst tot uitbetaling komt na overlijden van de vereveningsplichtige. Daarbij komt het principiële argument dat het nabestaandenpensioen uitsluitend bestemd is voor de vereveningsgerechtigde echtgenoot. Wij merken in dit verband op dat het onderhavige wetsvoorstel in tegenstelling tot de vermogensrechtelijke benadering niet uitgaat van een afrekening tussen de echtgenoten die in beginsel onmiddellijk na de scheiding moet worden geëffectueerd, maar een afrekening vanaf het moment dat de pensioenaanspraken tot uitbetaling komen. Het resultaat dat in totaal bezien over de huwelijksjaren de vereveningsgerechtigde een groter aandeel krijgt dan de vereveningsplichtige achten wij temeer aanvaardbaar omdat het aan de vereveningsgerechtigde toekomende deel van het door de vereveningsplichtige opgebouwde ouderdompensioen en het nabestaandenpensioen niet tegelijkertijd maar achtereenvolgens tot uitbetaling komen. Van inconsequentie is geen sprake, omdat ook in geval van conversie bij de verevening het nabestaandenpensioen buiten beschouwing wordt gelaten. Aan partijen wordt slechts de mogelijkheid geboden om het recht op uitbetaling van door de vereveningsplichtige opgebouwd ouderdompensioen dat resulteert uit de verevening, samen met eigen wettelijk recht op nabestaandenpensioen van de vereveningsgerechtigde om te zetten in een eigen recht van de vereveningsgerechtigde op ouder-

dompensioenen. De leden van de VVD-fractie wijzen wij onder meer op artikel 8a van de Pensioen- en spaarfondsenwet waarin een voorschrift voor een premievrije aanspraak op nabestaandenpensioenen ten behoeve van de gewezen echtgenoot is opgenomen. Indien niet voor conversie wordt gekozen ontvangt de ex-partner van de vereveningsplichtige bij diens overlijden nabestaandenpensioenen.

De leden van de VVD-fractie waren nog niet ervan overtuigd dat het terecht is dat lijfrenten, die niet in het kader van een arbeidsverhouding zijn opgebouwd, niet onder de werking van het wetsvoorstel vallen. Juist in de «eigen zaak» waarin de vrouw nogal meewerkt en daadwerkelijk bezig is geweest met de opbouw van het «pensioen» is de lijfrente de methode om voor de oude dag te zorgen. Uiteraard kan bij de boedelscheiding een regeling getroffen worden maar dan blijft voor deze vrouwen dit strijdpunt aan de orde. Waarom, zo vroegen de leden van genoemde fractie?

Indien een zelfstandige een «eigen zaak» voert en voor zijn oude dag wil zorgen kan hij onder meer een lijfrenteverzekeringsluiting sluiten. De zelfstandige is zelf verzekeringnemer en begunstigde van die verzekering. Met betrekking tot die verzekering gelden niet de waarborgen welke in de PSW zijn neergelegd, zoals bijvoorbeeld het afkoopverbod. De PSW heeft als doelstelling zoveel mogelijk te waarborgen dat, indien een werkgever aan zijn werknemer – als aanvullende arbeidsvoorwaarde – een pensioentoezegging doet, die toezegging ook gerealiseerd wordt. De zelfstandige kan, omdat bedoelde waarborgen voor de lijfrenteverzekeringsluiting niet gelden, in verband met bepaalde omstandigheden, zoals liquiditeitsproblemen, de verzekering afkopen. De waarde van een lijfrenteverzekeringsluiting wordt in geval van een huwelijksgoederengemeenschap in beginsel tot het gezamenlijk vermogen van de echtgenoten gerekend. Bij scheiding gelden daarvoor de regels voor verdeling van een huwelijksgoederengemeenschap. De echtgenote van een zelfstandige heeft dan bij scheiding in ieder geval recht op de helft van de waarde van de opgebouwde lijfrente of op een ander vermogensbestanddeel ter grootte van de helft van die waarde.

De leden van de VVD-fractie waren voorts niet overtuigd van het feit dat een hardheidsclausule waardoor de betrokkenen zich uiteindelijk tot de rechter zouden kunnen wenden een overbodige luxe is. Kunnen de bewindslieden zich geen enkele situatie voorstellen waardoor toch de rechter naar redelijkheid en billijkheid zal moeten oordelen, zo vroegen zij. Zij beriepen zich hierbij op professor van Mourik, die van mening is dat deze mogelijkheid dient te blijven bestaan.

Van Mourik vraagt zich in WPNR 6013, p. 491, af of niet aan de voorgestelde regeling een artikel kan worden toegevoegd dat ruimte geeft aan redelijkheid en billijkheid. Hij voert hiertoe onder meer aan dat de artikelen 6:2 en 6:258 B.W. niet van toepassing zijn tussen de vereveningsplichtige en de vereveningsgerechtigde. In de memorie van antwoord (p. 7–8), waarnaar wij verwijzen, zijn wij hierop reeds nader ingegaan. Indien de vereveningsgerechtigde en de vereveningsplichtige geen nadere regeling treffen en ex lege een recht op uitbetaling jegens het uitvoeringsorgaan is ontstaan, zijn deze artikelen inderdaad tussen vereveningsplichtige en vereveningsgerechtigde niet rechtstreeks van toepassing, omdat tussen hen met betrekking tot het recht op uitbetaling geen verbintenisrechtelijke situatie bestaat. In dat verband hebben wij echter gemotiveerd aangegeven dat de redelijkheid en billijkheid niet slechts de verbintenisrechtelijke rechtsverhoudingen maar alle vermogensrechtelijke rechtsverhoudingen beheersen. Dit beginsel is derhalve toepasselijk in de situaties waarop de leden van de VVD-fractie het oog

hebben ook zonder dat dit rechtstreeks uit een specifiek artikel voortvloeit.

De leden van de fractie van Groen Links vroegen de regering in te gaan op de opvattingen van Dierx en Kraamwinkel met betrekking tot de percentagemethode, met name de opvattingen dat die methode geen onafgebroken pensioenopbouw als uitgangspunt heeft en dat het nadeel voor opeenvolgende pensioenuitvoerders zowel in het kader van verevening volgens de percentagemethode als voor de in het wetsvoorstel voorgestelde methode en waarde-overdracht geldt. Ook vroegen deze leden te reageren op de opmerkingen van Dierx en Kraamwinkel op het punt van strijdigheid van de percentagemethode met het emancipatiebeleid.

Wij blijven van mening dat de percentagemethode onafgebroken pensioenopbouw als uitgangspunt heeft. In geval van werkloosheid na de scheiding bijvoorbeeld wordt deze werkloosheidsperiode, voor zover geen voortzetting van de pensioenopbouw op grond van de FVP-regeling plaatsvindt, niet verdisconteerd bij de verevening. Immers bij de percentagemethode wordt het aantal huwelijksjaren gedeeld door het aantal pensioenopbouwjaren en wordt derhalve de werkloosheidsperiode waarin geen pensioen werd opgebouwd buiten beschouwing gelaten. De stelling van Dierx en Kraamwinkel dat het nadeel voor opeenvolgende pensioenuitvoerders zowel in het kader van verevening volgens de percentagemethode als voor de in het wetsvoorstel voorgestelde methode en waarde-overdracht geldt, behoeft enige nuancering. Bij de methode van het wetsvoorstel wordt zonder waarde-overdracht geen van de pensioenuitvoerders van nieuwe werkkringen van de vereveningsplichtige na de scheiding geconfronteerd met de vereveningsgerechtigde in hun administratie. Wanneer er waarde-overdracht heeft plaats gevonden, is het telkens de laatste pensioenuitvoerder die de vereveningsgerechtigde in zijn administratie opneemt. De voorgaande pensioenuitvoerders mogen de vereveningsgerechtigde uit hun administratie voeren. Bij de percentagemethode daarentegen worden zonder waarde-overdracht alle pensioenuitvoerders tijdens en na de scheiding betrokken. Het argument van Dierx en Kraamwinkel – ter bestrijding van onze opmerking over afhankelijkheid van de vereveningsgerechtigde na het huwelijk – dat het erom gaat dat het gezamenlijke vermogen eerlijk verdeeld wordt en de vrouw iets behoort terug te zien van de investeringen in de stijging van het verdienvermogen van de man, overtuigt ons niet. Immers, het wetsvoorstel heeft geen zuiver vermogensrechtelijke benadering; in dat geval zou bijvoorbeeld het nabestaandenpensioen ook bij de verevening in beschouwing dienen te worden genomen. Wij wijzen er nogmaals op dat in dit verband niet voorbij kan worden gegaan aan de bijdrage van een nieuwe echtgenoot van de vereveningsplichtige aan de ontwikkeling van de verdien capaciteit van de vereveningsplichtige na de scheiding. Veel scheidingen worden namelijk gevolgd door een nieuw huwelijk. Bovendien verhoudt het feit dat het wetsvoorstel in beginsel een overgangskarakter heeft, zich slecht met een verdelingsmethode die ook de toekomstige ontwikkeling van de verdien capaciteit bij de verevening betreft. Overigens merken wij op dat het wetsvoorstel, anders dan de leden van Groen Links veronderstellen, beoogt in vervolg op het pensioenarrest van de Hoge Raad van 27 november 1981 een rechtvaardige en uitvoeringstechnisch eenvoudige verdeling van pensioenrechten tussen echtgenoten bij scheiding te bieden onder meer ter verlichting van de werklast bij de rechterlijke macht en de advocatuur.

Tenslotte vroegen de fractieleden van Groen Links de regering het voorstel van Kraamwinkel en Dierx over te nemen, dat voorziet in een percentagemethode terugwerkend tot vóór Boon /van Loon en in een vereveningsmethode voor de zogenoemde 1990-generatie.

Zoals wij hierboven en in de memorie van antwoord, waarnaar wij verwijzen, hebben uiteengezet, zijn wij niet voor de procentagemethode geporteerd. Naar onze mening verdient de voorgestelde methode van verevening de voorkeur. Ten aanzien van het gesuggereerde overgangsrecht, te weten terugwerkende kracht, merken wij het volgende op. De artikelen 10-12 van het wetsvoorstel bevatten overgangsrecht. Ingevolge artikel 10 is vanaf het tijdstip van inwerkingtreding de wet ook van toepassing op pensioenaanspraken die voordien zijn opgebouwd. Artikel 11, hiervoor reeds uitgebreid besproken, bevat een overbruggingsregeling voor het geval van huwelijkse voorwaarden. Artikel 12 tenslotte verklaart de wet niet van toepassing op een scheiding die heeft plaatsgevonden voor de datum van inwerkingtreding van deze wet. Het wetsvoorstel heeft ten aanzien van dergelijke oude scheidingen dus eerbiedigende werking. Dit is in lijn met het pensioenarrest, dat evenmin de voorliggende periode bestrijkt. In het belang van de rechtszekerheid wordt aan een regeling slechts in uitzonderlijke gevallen, indien specifieke omstandigheden daartoe nopen, terugwerkende kracht verleend. Deze achten wij in casu niet aanwezig.

De opmerkingen van de SGP-fractie zijn in het voorgaande reeds besproken.

De leden van de GPV-fractie vroegen hoe de mededeling dat het probleem van de langdurige niet-huwelijkse samenlevingsvorm die gevolgd wordt door een huwelijk in het groter verband van niet-huwelijkse leefvormen zal worden gezien, zich verhoudt met het standpunt dat een eventuele voorhuwelijkse pensioenopbouw buiten beschouwing wordt gelaten. Waarom wil de regering dit standpunt opnieuw bezien in het licht van het nog uit te brengen regeringsstandpunt over het advies van de commissie-Kortmann, zo vroegen deze leden.

De gedachte dat de opbouw van ouderdomspensioenrechten het resultaat is van een inspanning van beide partijen, die er op gericht is te bereiken dat zij beiden kunnen genieten van een redelijke oudedagsvoorziening, doet zich het sterkst gelden in geval van binnen het huwelijk opgebouwde ouderdomspensioenen. In andere gevallen ontbreekt deze ratio of is minder duidelijk aanwezig. Wij verwijzen naar hetgeen wij hierover in de memorie van antwoord (p. 3) hebben opgemerkt. Toekomstige ontwikkelingen kunnen er echter toe leiden dat nader zal moeten worden overwogen of ook voor bepaalde niet-huwelijkse leefvormen pensioenverevening tot regel moet worden verheven. Onze opmerking met betrekking tot het advies van de commissie-Kortmann, de Toetsingscommissie, waaraan wij hiervoor reeds enige aandacht besteedden, moet in deze zin worden verstaan.

De leden van de GPV-fractie onderschreven dat met de verdien capaciteit niet als een zelfstandig element van verevening rekening behoort te worden gehouden. Zij waren van mening dat de alimentatieregeling meer geëigend is om met verdien capaciteit rekening te houden.

Bij de bepaling van de uitkering tot levensonderhoud voor de gewezen echtgenoot houdt de rechter rekening met de behoeften van de tot onderhoud gerechtigde en de draagkracht van de tot uitkering verplichte persoon. Daarnaast mag de rechter met andere relevante factoren rekening houden. Onder omstandigheden zou hieronder ook verdien capaciteit kunnen vallen.

2. Artikelen

Artikelen 4 en 5

De leden van de PvdA-fractie wezen op de voorkeur van pensioenuitvoerders voor een ingevuld formulier boven kopieën van huwelijkse voorwaarden of echtscheidingsconvenant. In het algemeen gedeelte van deze nota zijn wij naar aanleiding van een vraag van de leden van de CDA-fractie over deze zelfde materie reeds nader op een en ander ingegaan.

Artikel 10

De leden van de CDA- en de PvdA-fractie vroegen naar aanleiding van de brief d.d. 17 september 1992 van de Vereniging van Bedrijfs-pensioenfondsen, de Nederlandse Vereniging van Levensverzekeraars en de Stichting voor Ondernemingspensioenfondsen of de regering bereid is artikel 10 zo aan te passen dat ook rekenregels kunnen worden gesteld voor de vaststelling van het pensioen opgebouwd na de inwerkingtreding van het onderhavige wetsvoorstel.

Het voorliggende wetsvoorstel biedt thans de mogelijkheid om in plaats van de helft van het tijdens het huwelijk opgebouwde pensioen te kiezen voor een ander percentage of voor het bij de verevening betrekken van de pensioenopbouw tijdens de voorhuwelijkse jaren. Voor geen van deze vereveningsvormen behoeven de opgebouwde pensioen-aanspraken te worden herleid naar de contante waarde. Uitsluitend wanneer in vervolg op de verevening door de vereveningsgerechtigde wordt gekozen voor conversie, is dat het geval. Conversie is een vorm van waarde-overdracht zoals voorzien in artikel 32a van de Pensioen- en spaarfondsenwet. Ook voor conversie geldt het voorschrift van (ten minste) actuariële gelijkwaardigheid onder f van het eerste lid van dat artikel.

Artikel 11

Aan de vraag van de leden van de PvdA-fractie over dit artikel besteedden wij reeds aandacht in het algemeen deel van deze nota.

De Staatssecretaris van Justitie,
A. Kosto

De Minister van Binnenlandse Zaken,
C. I. Dales

De Minister van Defensie,
A. L. ter Beek

De Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
B. de Vries